

dr hab. Joanna Bednarz, prof. UG
Instytut Handlu Zagranicznego
Wydział Ekonomiczny
Uniwersytet Gdański

Sopot, 17 kwietnia 2019 r.

**Recenzja pracy doktorskiej mgr. Cypriana Tomasika
pt. „Znaczenie zużycia wody dla polskiego handlu produktami rolnymi”
napisanej pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Ewy Oziewicz
w Instytucie Handlu Zagranicznego
na Wydziale Ekonomicznym Uniwersytetu Gdańskiego**

Wybór tematyki rozprawy

Wybór tematu uważam za trafny i odpowiadający kryteriom doboru tematów rozpraw doktorskich w dziedzinie nauk ekonomicznych, w dyscyplinie ekonomia. Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska mieści się w obszarze ekonomii środowiska, nawiązuje do koncepcji zrównoważonego i trwałego rozwoju, wykorzystania zasobów naturalnych oraz efektów zewnętrznych w gospodarce. Na te zagadnienia Autor patrzy z perspektywy globalnej twierdząc słusznie, że „środowisko przyrodnicze istnieje niezależnie od człowieka, jednak żadne społeczeństwo nie może istnieć bez środowiska”.

Ponadto, biorąc pod uwagę fakt, że woda jest uznawana za dobro rzadkie w kategoriach ekonomicznych, środowiskowych i społecznych, istotne znaczenie ma analiza zwiększenia całkowitej produktywności i efektywności wody jako czynnika produkcji dla długookresowego wzrostu gospodarczego. Przyjmując punkt widzenia, że w przyszłości problem ten będzie sukcesywnie narastał w wyniku wzrostu liczby ludności na świecie, zanieczyszczenia środowiska oraz rosnącej konkurencji o zasoby wodne pomiędzy gałęziami gospodarki, należy w pełni zgodzić się ze stwierdzeniem Autora, że „ważnym zagadnieniem jest szczegółowe oszacowanie wykorzystania zasobów wody do wytwarzania produktów rolnych będących przedmiotem handlu oraz powiązanie tego z istotnymi czynnikami wpływającymi na wielkość obrotów handlowych”. Handel produktami zawierającymi wirtualną wodę umożliwi bowiem zwiększenie efektywności oraz optymalizację wykorzystania wody. W moim odczuciu Pan mgr Cyprian Tomasik podjął się zatem istotnego i aktualnego zadania. Efektem prowadzonych rozważań są rekomendacje w zakresie polityki gospodarczej, żywnościowej

i środowiskowej (zmiany w strumieniach wymiany dóbr, zróżnicowanie prowadzonych upraw oraz świadomość wpływu stosowanej diety).

Reasumując, temat ten postrzegam jako istotny i zasługujący na zainteresowanie oraz rozpoznanie.

Tytuł rozprawy, cele i hipotezy badawcze

W mojej ocenie tytuł rozprawy doktorskiej został sformułowany prawidłowo. Oddaje on w pełni przedmiot i zakres pracy; jest klarowny i nie budzi żadnych wątpliwości.

Na podstawie przeprowadzonych przez Doktoranta studiów literatury i wstępnej analizy empirycznej, została sformułowana hipoteza badawcza: „Koncepcja wody wirtualnej pozwala ocenić zużycie wody na potrzeby polskiego handlu zagranicznego produktami rolnymi i w długim okresie wskazać pożądaną zmianę struktury handlu”.

Postawiono również dwie hipotezy pomocnicze:

H1 „Badanie przepływów wody wirtualnej w odniesieniu do poszczególnych grup towarowych w polskim handlu zagranicznym pozwala na wyznaczenie produktów o najwyższej ekonomicznej efektywności wody zużytej na potrzeby polskiego eksportu i importu”.

H2 „Badanie przepływów wody wirtualnej w odniesieniu do poszczególnych krajów w polskim handlu zagranicznym pozwala na wytypowanie partnerów handlowych związanych z najwyższą ekonomiczną efektywnością wody zużytej na potrzeby polskiego eksportu i importu”.

Pan mgr Cyprian Tomasik podjął się także próby realizacji następujących celów badawczych:

- 1) usystematyzowanie podstawowej wiedzy teoretycznej na temat określania przepływów wody wirtualnej na świecie;
- 2) zbadanie wpływu czynników społeczno-gospodarczych i środowiskowych na obrót produktami rolnymi;
- 3) określenie wielkości przepływów wody wirtualnej związanych z polskim handlem produktami rolnymi;
- 4) określenie tendencji przepływów wody wirtualnej i kluczowych produktów w najważniejszych działach produktów rolnych;
- 5) określenie udziałów głównych partnerów handlowych w przepływach wody wirtualnej związanych z handlem produktami rolnymi;
- 6) ocena efektywności wykorzystania zasobów wody w odniesieniu do wybranych grup towarów w polskim handlu zagranicznym produktami rolnymi.

Hipotezy, jak również pytania badawcze są jasno sformułowane i prawidłowo ukierunkowują badania.

Metodologia pracy

Bez wątpienia mocnym atutem recenzowanej pracy doktorskiej jest jej strona badawcza i wykorzystane w tym celu różne, zaawansowane metody. W pierwszej kolejności Pan mgr Cyprian Tomasik przeprowadził szeroko zakrojone studia literaturowe krajowe i zagraniczne z zakresu: ekonomii, handlu zagranicznego, ochrony środowiska, ekonomiki rolnej, produkcji rolnej i statystyki. Wykorzystał tu uniwersalne metody badawcze: analizę i krytykę piśmiennictwa oraz analizę dostępnych danych wtórnych.

W celu weryfikacji hipotezy badawczej Autor zgromadził i analizował dane dotyczące polskich obrotów handlowych produktami rolnymi w latach 1994-2015. Analiza danych dla całego okresu badawczego przyjętego w rozprawie pokazuje tendencje wieloletnie. Z kolei analiza danych z lat 2013-2015 obrazuje aktualne tendencje w okresie, w którym Polska stała się eksporterem netto wody wirtualnej. Przesłanką wyodrębnienia tego dodatkowego podokresu dla przeprowadzenia szczegółowych analiz była zmiana kierunku przepływu netto wody wirtualnej. Analizie poddano zarówno produkty roślinne, jak i zwierzęce – surowce i produkty nisko przetworzone, w podziale na pozycje produktowe z 18 działów nomenklatury scalonej CN. W tym celu Autor przygotował ujednoliconą bazę danych o polskim handlu zagranicznym produktami rolnymi w latach 1994-2015 obejmującą 100.320 rekordów. Zebrał dane z GUS dotyczące: wartości obrotów handlowych i ilości wymienianych towarów w poszczególnych latach, które są udostępniane w ramach systemu HANZA, wskaźników cen transakcyjnych dla poszczególnych działów CN w eksporcie i imporcie, które zostały opracowane na zamówienie Doktoranta oraz wskaźników zawartości wody wirtualnej opublikowanych w raportach UNESCO-IHE. W części empirycznej dysertacji zastosowano następujące metody badawcze: analizę statystyczną, metody ekonometryczne, analizę ekonomiczną, analizę związków przyczynowo-skutkowych, analizę historyczną, studium przypadku, badania porównawcze, badania modelowe. Mapy zamieszczone w rozdziale pierwszym oraz załącznikach III i IV zostały wykonane przez Autora z wykorzystaniem oprogramowania StatPlanet: Interactive Data Visualization and Mapping Software, wersja 2.3. Wszystkie obliczenia i wykresy zamieszczone w rozdziałach trzecim i czwartym oraz w załączniku V zostały wykonane w arkuszu kalkulacyjnym Excel.

Ocena struktury i konstrukcji pracy

Rozprawa doktorska ma charakter teoretyczno-empiryczny. Liczy ona łącznie 341 stron. Wywody główne poprzedza długi, 15-stronicowy wstęp, w którym jasno określono obszar badawczy, hipotezy oraz cele badawcze. Główna część pracy (licząca 275 stron) składa się z czterech rozdziałów. Każdy rozdział poprzedzony został krótkim wprowadzeniem oraz zakończeniem, w którym Autor wypunktował najważniejsze wnioski. W dalszej kolejności znajduje się 6-stronicowe podsumowanie rozprawy. Ponadto Autor zamieścił bibliografię oraz spis tabel i rysunków a także aneks, w którym umieszczono 5 załączników. Kolejność rozdziałów odpowiada celowi pracy i pozwala na rozwinięcie oraz dowiedzenie postawionych we wstępie hipotez. Praca jest zwarta i spójna.

W rozprawie doktorskiej nie można jednoznacznie oddzielić części teoretycznych od empirycznych. Wątki teoretyczne pojawiają się we wstępie oraz w rozdziale pierwszym dysertacji. Pozostałe fragmenty pracy mają charakter rozważań empirycznych.

W konstrukcji pracy wyraźnie wyodrębniono dwa podejścia dotyczące handlu międzygałęziowego oraz wymiany wewnątrzgałęziowej. Dokonana przez Autora analiza zużycia wody w polskim handlu produktami rolnymi odnosi się zarówno do wykorzystania zasobów wody jako ważnego czynnika produkcji, jak również do wymiany handlowej z krajami o zbliżonym wyposażeniu w czynniki produkcji.

Odbiór rozprawy doktorskiej zakłóca nie do końca czytelny podział treści w rozdziałach drugim (zwłaszcza w drugiej części rozdziału), trzecim i czwartym. Przykładowo w podrozdziałach 2.3; 4.2 oraz 4.5 Autor, w kontekście różnych aspektów badawczych, omawia wartość polskiego eksportu i importu, jak również wymienia kraje będące głównymi odbiorcami produktów rolnych w podziale na poszczególne grupy towarowe. Informacja o tym, że „Polska była największym eksporterem jabłek na świecie, przy czym ok. 60% eksportu trafiało do Rosji” pojawia się dwukrotnie – na stronach 213 i 249. Konsekwencją tego nieostrego podziału treści w pracy pojawiają się takie informacje jak np. w rozdziale czwartym, na stronie 199 znajduje się następujące odwołanie: „co zostało również wskazane w opisie wyników z tabeli 3.2 w rozdziale 3” lub również w rozdziale czwartym, na stronie 204: „co zostało dokładniej opisane w podrozdziale 2.3.1”. Dodatkowo czytelność prowadzonych rozważań zakłóca przyjęta w pracy odmienna perspektywa badawcza. Analiza danych statystycznych, mimo że metodologicznie zasadna, wprowadza jednak poczucie zamieszania. Zmusza to Autora do wielokrotnego powtarzania wyjaśnienia, dlaczego w dysertacji przyjął różne okresy analizowania danych. Zdanie, że „analiza danych z lat 1994 – 2015, czyli całego

okresu uwzględnionego w rozprawie, pozwala na zaobserwowanie tendencji wieloletnich” powtarzane jest na stronach 16, 170, 173 i 228. Z kolei stwierdzenie, że „analiza dla danych z lat 2013-2015, czyli ostatnich 3 lat uwzględnianych w rozprawie, pokazuje najbardziej aktualne tendencje w okresie, w którym Polska stała się eksporterem netto wody wirtualnej” przywołano na stronach: 16, 180, 188 i 228.

Z drugiej jednak strony na uwagę zasługuje fakt, że w poszczególnych rozdziałach pracy Autor sygnalizuje istnienie wątków dodatkowych, których jednak nie rozwija, podając za każdym razem odpowiednią argumentację. Dzięki takiej postawie czytelnik widzi szerokie spektrum i złożoność zagadnienia, ale jednocześnie wie, że rozważania prowadzone są w jasno określony sposób, co sprzyja czytelności pracy doktorskiej.

Ocena merytoryczna pracy

W pierwszej kolejności należy wyróżnić wyjątkową dbałość Doktoranta o precyzję oraz logikę wywodu. Jest to wyraźnie zauważalne zwłaszcza we **wstępie rozprawy**. Autor z dużą starannością argumentuje zasadność wyboru tematu oraz sposób jego ujęcia, omawia główne wnioski płynące z przeglądu literatury oraz raportów instytucji międzynarodowych i krajowych. Takiego podejścia oczekuje się we wprowadzeniu do dysertacji. Istotnym elementem wstępu jest także omówienie podbudowy teoretycznej rozprawy doktorskiej. W swoich rozważaniach Autor nawiązał do: klasycznej teorii przewagi komparatywnej Ricardo, neoklasycznej teorii obfitości zasobów Heckshera-Ohlina wraz z rozwinięciem Vaneka obejmującym składnik zasobów naturalnych jako czynnika produkcji, jak również teorii lokalizacji produkcji i czynników rozwoju handlu Paula Krugmana. We wstępie Autor omówił również koncepcję wody wirtualnej zaprezentowaną przez Johna A. Allana jako narzędzia pozwalającego na zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego w krajach ubogich w wodę, jak również jako sposobu oceny wpływu handlu produktami rolnymi na zasoby wodne poszczególnych państw. Biorąc jednak pod uwagę wymagania stawiane rozprawom doktorskim, w moim odczuciu zasygnalizowanie wybranych teorii neoklasycznych na kilku stronach wstępu jest niewystarczające zwłaszcza, że w pracy nie ma odrębnego rozdziału teoretycznego. Gdyby w pracy pojawił się wyczerpujący rozdział teoretyczny, w którym Autor przeprowadziłby szczegółową analizę krytyczną teorii naukowych, do których następnie odwoływałby się i skonfrontował je z wynikami własnych badań empirycznych, to wstęp w obecnym kształcie uznałabym za wzorowy.

W **rozdziale pierwszym** Autor omówił międzynarodowy obrót produktami rolnymi w świetle koncepcji wody wirtualnej. W pierwszej kolejności rozważania dotyczą samej koncepcji wody wirtualnej, definicji tego pojęcia, kontrowersji wokół przymiotnika „wirtualna”, jak również pojęć pokrewnych pojawiających się w literaturze. „Woda wirtualna jest określana jako objętość wody wykorzystana do produkcji towarów, czyli jest w nich wirtualnie zawarta”. Doktorant dokonał również podziału wody na wodę niebieską, zieloną i szarą. Następnie Pan mgr Cyprian Tomasik skoncentrował swoją uwagę na metodach obliczania zawartości wody wirtualnej w produktach roślinnych i zwierzęcych oraz wielkości przepływu wody wirtualnej między państwami, każdorazowo podając wzory oraz interpretację. Prezentacja ta jest ułożona w sposób bardzo logiczny, jednoznaczny i czytelny. Interesujące poznawczo są zwłaszcza rozważania dotyczące przepływów wody wirtualnej na świecie z uwzględnieniem działów produkcji, kategorii produktów rolnych (roślinnych i zwierzęcych), grup towarów podzielonych na działy zgodnie z nomenklaturą scaloną CN, a także regionów geograficznych i krajów w podziale na eksporterów i importerów.

Rozdział drugi dotyczy polskiego handlu produktami rolnymi. Podstawą rozważań są zmiany zachodzące w społeczeństwie i ich wpływ na strukturę handlu produktami rolnymi. Przedmiotem analizy były następujące czynniki: dochody ludności, struktura popytu, zmiany w diecie (zwłaszcza spożycie mięsa, nabiału i cukru) zachodzące w wyniku pojawiających się nowych trendów w konsumpcji. Następnie Pan mgr Cyprian Tomasik w syntetyczny, ale wyczerpujący sposób omówił istniejące regionalne porozumienia handlowe, organizacje międzynarodowe, jak również międzynarodowe porozumienia towarowe. Dalsze rozważania dotyczą wspólnej polityki rolnej Unii Europejskiej i jej wpływu na handel produktami rolnymi Polski z uwzględnieniem rynku mięsa i jego przetworów, mleka i przetworów mlecznych, zbóż, cukru, świeżych owoców i warzyw. W końcowej części rozdziału Doktorant doszedł do bardzo interesujących wniosków dotyczących istniejących zależności pomiędzy gospodarką wodną w Polsce a handlem produktami rolnymi oraz wykorzystania zasobów wody na potrzeby rolnictwa i handlu produktami rolnymi. Z uwagi na fakt, że rozdział ten jest najdłuższym fragmentem pracy, w moim przekonaniu należało rozważyć jego podzielenie na dwie niezależne części. Ponadto można było wyeliminować lub przynajmniej skrócić niektóre rozważania prowadzone na stronach 146-147, jak np. cykl obiegu wody w przyrodzie, obszary o najwyższym poziomie stresu wodnego oraz wykorzystanie wody przez rolnictwo w USA, które są wątkami pobocznymi i nie korespondują ani z celem dysertacji, ani nawet z tytułami podrozdziałów.

Rozdział trzeci pracy doktorskiej został poświęcony analizie przepływów wody wirtualnej związanych z polskim handlem produktami rolnymi ogółem, czyli we wszystkich analizowanych działach produktowych. Już na samym początku rozważań Autor zauważył, że „dotychczas nie przeprowadzono długofalowych badań polskiego handlu zagranicznego produktami rolnymi w odniesieniu do zużycia zasobów wody”. W związku z tym, na podstawie autorskiej koncepcji badawczej, Doktorant zaprezentował rezultaty powstałe w wyniku przeprowadzonych badań własnych. W pierwszej kolejności przedstawił opis analizowanych danych o polskim handlu produktami rolnymi. Następnie omówił trendy w przepływach wody wirtualnej związanych z handlem produktami rolnymi w różnych analizowanych okresach, jak również obliczył wskaźniki efektywności wody w eksporcie i imporcie dla całego okresu badawczego. Widać wyraźnie, że Pan mgr Cyprian Tomasik ma doskonale rozeznanie w zakresie pomiaru efektywności wody wirtualnej. Rozdział ten zamyka prezentacja udziału sektora rolno-spożywczego w obrotach handlu zagranicznego w latach 2013-2015.

W **rozdziale czwartym** przedstawiono wyniki badań własnych Autora dotyczące wybranych działów produktów rolnych oraz analizę przepływów wody wirtualnej w podziale na sektory produkcji zwierzęcej i roślinnej w analizowanych okresach. Kolejnym wartościowym fragmentem pracy jest podrozdział 4.5., w którym dokonano szczegółowej analizy handlu wybranymi grupami produktów rolnych w podziale na głównych partnerów handlowych w 2015 r. Pan mgr Cyprian Tomasik wyznaczył także wskaźniki efektywności wody dla poszczególnych krajów. Ostatnią część rozdziału poświęcono analizie struktury geograficznej polskiego handlu produktami rolnymi w podziale na grupy krajów. Zaprezentowano również studium przypadku obrazujące przepływy wody wirtualnej związane z handlem z Niemcami. Za niewłaściwy należy uznać sposób określenia perspektywy badawczej podanej w tytułach rozdziałów 4.3 i 4.4 oraz rysunków 4.29-4.32 „w okresach 1994-2015 oraz 2013-2015”. Myślę, że lepiej byłoby dodać: „ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji w latach 2013-2015”. Co więcej, tytuł podrozdziału 4.6 jest nieadekwatny do prezentowanych treści. Powinien on zostać sformułowany w następujący sposób: „Przepływy wody wirtualnej związane z handlem Polski z Niemcami na tle innych krajów w wybranych grupach produktowych w latach 2013-2015”. Na podkreślenie i wyróżnienie zasługuje fakt, że Autor zrozumiale omówił i uzasadnił wyniki otrzymywane na poszczególnych etapach badań. Rozdział zamyka podsumowanie będące czytelną syntezą wniosków wypływających z przeprowadzonych badań własnych Autora.

W **podsumowaniu rozprawy** Pan mgr Cyprian Tomasik dokonał streszczenia pracy oraz przedstawił w sposób spójny i kompleksowy wnioski wynikające z prowadzonych

rozważań. W mojej ocenie pierwszą stroną podsumowania, która jest powtórzeniem treści wstępu rozprawy, można było pominąć. Z kolei niezwykle wartościowa jest pozostała część podsumowania. Autor omówił wnioski płynące z postawionych celów badawczych oraz weryfikacji hipotezy głównej i dwóch hipotez pomocniczych. Bez wątpienia w rozprawie zawarte zostały nowe myśli i wnioski, które poszerzają dotychczasowy stan wiedzy w obszarze ekonomii środowiska. Zaliczyć do nich można zwłaszcza wskazanie produktów oraz partnerów handlowych związanych z najwyższą ekonomiczną efektywnością wody w eksporcie i imporcie, które wytypowano na podstawie przeprowadzonych badań przepływów wody wirtualnej. Tym samym Doktorant udowodnił umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Ponadto warto docenić świadomość Pana mgr. Cypriana Tomasika w zakresie trudności i ograniczeń, które napotkał na różnych etapach prowadzonych analiz, jak również propozycje zagadnień i obszarów wymagające dalszych badań.

Reasumując, mimo zgłoszonych uwag, należy bardzo wysoko ocenić wartość merytoryczną, metodyczną i poznawczą rozprawy doktorskiej Pana mgr. Cypriana Tomasika. Z całą mocą chciałabym podkreślić fakt, że prowadzone rozważania bez wątpienia potwierdzają dużą wiedzę i dobre rozeznanie Doktoranta w obszarze ekonomii środowiska, koncepcji zrównoważonego i trwałego rozwoju oraz wykorzystania zasobów naturalnych. Obszerna część badawcza pracy dokumentuje umiejętność samodzielnego prowadzenia przez Autora badań empirycznych. Pan mgr Cyprian Tomasik wykonał dużą i żmudną pracę, zarówno na poziomie teoretycznym (kompleksowy przegląd literatury), jak i empirycznym. Pozyskał interesujące dane, które następnie poddał drobiazgowym obliczeniom i szczegółowej analizie. Warto podkreślić bardzo dobrą umiejętność prowadzenia interesującego, klarownego, ale i syntetycznego opisu oraz wnioskowania. Bez wątpienia recenzowana dysertacja jest oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego.

Wykorzystana literatura i informacje źródłowe

Bibliografia pracy jest bardzo obszerna. Obejmuje ona łącznie aż 344 źródła, na co złożyły się: monografie książkowe (60 pozycji), artykuły naukowe (147), akty prawne (30), raporty krajowych i zagranicznych instytucji badawczych (43) oraz źródła internetowe (64). Ta niezwykle bogata pod względem liczby publikacji bibliografia zawiera 177 źródeł anglojęzyczne, co stanowi ponad 51% wykorzystanych źródeł. Jest to bez wątpienia element wyróżniający recenzowaną pracę doktorską. Wśród polskich źródeł znalazły się opracowania przygotowywane przez pracowników Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowego Instytutu Badawczego (IERiGŻ-PIB), co należy potraktować

jako atut. Wkład IERiGŻ-PIB w systematyczne zbieranie, analizowanie i prezentowanie danych statystycznych oraz interpretowanie zmian zachodzących w przemyśle spożywczym w Polsce jest znaczący. Z kolei źródłem danych o wielkości wymiany handlowej była baza danych handlu zagranicznego Głównego Urzędu Statystycznego.

Warto również podkreślić, że do przygotowania dysertacji Autor wykorzystał między innymi dorobek własny (1 pozycja we współautorstwie). Świadczy to o konsekwentnej pracy naukowej i empirycznej w wybranym obszarze badawczym.

Bez wątpienia zebraną literaturę Pan mgr Cyprian Tomasik potrafił umiejętnie wykorzystać i udokumentować prowadzone rozważania we wszystkich rozdziałach dysertacji. Świadczy to o dużym odczytaniu Doktoranta i doskonałej znajomości tematu.

Ocena strony formalnej i technicznej pracy

Z całą mocą pragnę podkreślić, że praca doktorska została przygotowana w sposób niezwykle rzetelny, wręcz drobiazgowy pod względem formalnym: językowym, stylistycznym i edycyjnym. Autor wykazał się dużą dbałością zwłaszcza o stronę językową pracy. Ponadto opracowanych zostało aż 35 tabel i 92 rysunki, które stanowią ilustrację graficzną treści wywodów oraz badanych zależności. Tak rozbudowana strona graficzna pracy zdecydowanie ułatwia podążanie za wywodami Autora i w konsekwencji zapoznanie się z dysertacją.

Z obowiązku recenzenta, w liczącej 279 stron zasadniczej części pracy, znalazłam drobne błędy, co niniejszym wymieniam:

- pracę naukową, również jej wstęp, pisze się w formie bezosobowej; a zatem na stronie 19 zamiast „otrzymałem pomoc i wsparcie”, należało napisać „Autor otrzymał pomoc i wsparcie”,
- na stronie 591 napisano: „we wszystkich z tych krajów”, a powinno być: „we wszystkich tych krajach”,
- w przypisie 16 na stronie 92 błędnie napisano tytuł czasopisma; powinno być „Handel Wewnętrzny”,
- w przypisie 90 na stronie 109 brakuje informacji o wydawnictwie, które wydało cytowaną monografię,
- na stronie 196 jest „wartość importu została przekraczała”, a powinno być „wartość importu przekraczała”,
- na stronach 209 i 216 brakuje akapitów w tekście pracy doktorskiej,
- na stronie 220 napisano: „Polska eksportowała głównie”, a powinno być „Polska eksportowała głównie”,

- na stronie 245 niepotrzebne są spacje pomiędzy liczbą a znakiem procentu,
- w tytule tabeli 4.9 na stronie 261 niepotrzebnie napisano cudzośćwów,
- na stronie 275 pojawił się pleonazm „okres czasu”,
- we wszystkich przypisach i bibliografii po słowach „pod redakcją” Autor nie odmienia nazwisk autorów,
- zauważono uchybienia interpunkcyjne, zwłaszcza w zdaniach podrzędnie złożonych i wtrąconych.

Podsumowując, należy podkreślić, że od strony formalnej rozprawa doktorska została przygotowana bardzo dobrze, jest napisana przystępnym językiem, poprawną polszczyzną. Powyższe drobne uchybienia nie wpływają na ogólną pozytywną ocenę formalnej strony pracy.

Konkluzja końcowa

Pracę doktorską Pana mgr. Cypriana Tomasika oceniam pozytywnie. Dowodzi ona dojrzałości warsztatu badawczego. Sama praca posiada konieczne elementy treściowe, jest napisana w sposób spójny, wyróżnia się precyzją opisu i logiką prowadzonych rozważań. Silną stroną omawianej dysertacji jest jej trafnie dobrana tematyka. Należy ją ocenić jako ważną i aktualną dla gospodarek krajów. Recenzowana praca wyróżnia się nowatorskim ujęciem tematu, oryginalnością podejścia naukowego i badawczego oraz stanowi interesujący poznawczo wkład Autora w zakresie kształtowania polskiej polityki handlu rolnego. Zawarte w recenzji uwagi krytyczne nie podważają wysokiej oceny pracy.

Konkludując stwierdzam, że recenzowana rozprawa autorstwa Pana mgr. Cypriana Tomasika pt. „Znaczenie zużycia wody dla polskiego handlu produktami rolnymi” napisana pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Ewy Oziewicz w Instytucie Handlu Zagranicznego na Wydziale Ekonomicznym Uniwersytetu Gdańskiego spełnia wymogi określone dla rozpraw doktorskich w Ustawie z 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule w zakresie sztuki tzn.:

- stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego przez Autora,
- potwierdza znajomość przez Doktoranta ogólnej wiedzy teoretycznej w dziedzinie nauk ekonomicznych, w dyscyplinie ekonomia,
- dokumentuje umiejętność samodzielnego prowadzenia przez Doktoranta pracy naukowej.

W związku z powyższym wnoszę o przyjęcie pracy jako spełniającej wymogi merytoryczne i formalne oraz o **dopuszczenie Pana mgr. Cypriana Tomasika do publicznej obrony.**

